

збереження фондів на науковому рівні займаються: Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Національний науково-дослідний реставраційний Центр України, Державна науково-технічна бібліотека України.

Отже, не дивлячись на те, що проблема збереження бібліотечних фондів має велику історію, але це питання залишається актуальним і сьогодні (це стосується і паперових, і електронних носіїв). Зі стрімким розвитком сучасних інформаційних технологій з'явилась можливість перевести всі фонди на електронні носії, але і цей вид зберігання бібліотечних фондів має свої як переваги так і недоліки. Цю проблему ми спробуємо дослідити в своїх наступних розвідках.

Література

1. Библиотечная энциклопедия / Ред. Ю. А. Гриханов и др.; Рос. Гос. б-ка. – М.: Пашков дом, 2007. – 1299 с.
2. Гигиена и реставрация библиотечных фондов: Практ. пособие / ГБЛ. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Книга, 1985. – 160 с.
3. Консервация и реставрация книг: метод. рек. / Сост. Стеблевский В. И., Николаев Н. К. – М.: ВГБИЛ, 1987. – 210 с.
4. Програма збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000–2005 рр. // Бібліотечний вісник. – 1999.– № 6. – С. 5–10.
5. Справочник библиотекаря / Науч. ред. А. Н. Ванеев, В. А. Минкина. – 3-е изд., перераб. и доп. – Спб.: Профессия, 2007. – С. 88–94.

УДК 027.1(477)''08/12''

Охріменко О. В.
/Україна/

КНЯЖІ КНИГОЗБИРНІ В ОСВІТІ І КУЛЬТУРІ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Актуальність проблеми, що розглядається у доповіді, зумовлена інтересом до історії української культури періоду Київської Русі, у якій важливе місце належало приватним, у нашому випадку, княжим бібліотекам.

У науковому обігу присутній вагомий доробок вітчизняних дослідників княжих книгозбірень IX–XIII ст., серед них – праці М. Брайчевського, М. Войнової, Т. Горбаченко, Я. Ісаєвича, М. Котляра, М. Поповича, В. Седих, Н. Солонської, П. Толочка та інших. Їхню увагу, в першу чергу, привернув склад фондів, за яким можна прослідкувати не тільки джерела його комплектування, а й літературні уподобання власників: великих київських, удільних князів і князів на волостях.

Джерельну базу проблеми складає інформація, отримана на сторінках Іпатського літописного зводу.

Традиція приватного збирання книг посідає важливе місце в системі цінностей давньоруського суспільства, починаючи з другої половини X ст., коли серед заможної частини активно поширюється писемність і освіта та формуються перші початки бібліотечної справи [3].

Приватна бібліотека найбільш яскраво представляє духовне обличчя свого власника, є його культурним портретом. Спробуємо використати цю тезу, характеризуючи княжі книгозбірні у контексті розвитку освіти і культури Київської Русі.

Серед видатних представників династії Рюриковичів історикам, культурологам, бібліотекознавцям і книгознавцям відомий з літописних джерел цілий ряд імен знаменитих книжників княжої доби таких, як Ярослав Мудрий, Святослав Ярославич, Володимир Мономах, Володимир Василькович та інші.

Напевно, самим відомим збирачем книг у руському суспільстві раннього Середньовіччя був Ярослав Мудрий, що «до книг мав нахил, читаючи часто вдень і вночі, любив книги і многі списавши, положив у церкві Святої Софії, що її спорудив сам» [5, с. 241].

Бібліотека Ярослава Мудрого є неперевершеним явищем інтелектуальної та духовної думки свого часу. Перша й найбільш значна, ця бібліотека складалася з богослужбових та теологічних рукописів, праць античних авторів, історичних, філософських, природничих книг тощо. Ярослав Мудрий сформував коло книжників, яке зберігало цей фонд (діяв архів, було книгосховище) і поширювало літературу в спосіб переписування – при бібліотеці функціонував скрипторій.

Князем-книжником був і син Ярослава Мудрого – Святослав Ярославич, з бібліотеки якого були укладені «Ізборники» – пам'ятки давньоруського перекладного письменства, які включали у себе тексти релігійно-морального характеру, матеріали з граматики, поезики, риторики, в яких стверджувалася користь знань і читання книжок.

Володимир Мономах, літературно-філософські твори якого «Поучення дітям», «Послання до князя Олега», «Молитва» виявляють книжкову обізнаність автора, також користувався добре укомплектованою власною книгозбірнею.

Не менш відомим є волинський князь Володимир Василькович – «книжник великий і філософ, якого ото не було в усій землі і після нього не буде» [4, с. 442]. Поруч із активною дипломатичною діяльністю, Володимир Василькович значну увагу приділяв духовній культурі. За княжими наказами та його коштом велися спорудження та реконструкція низки православних храмів у Волинській землі.

При дворі Володимира Васильковича діяла й бібліотека. На думку М. С. Грушевського, бібліотека Володимира Васильковича була своєрідним центром культурного життя Волині та прилеглих земель: «Як сам він з замилюванням віддавав свій вільний час копіюванню богослужбових книг, так і двір його, очевидно, був повний таких «філософів» і любителів книжного списання» [1, с. 183]. Бібліотека Володимира Васильковича за своїми фондами не поступалася тогочасним книгозбірням світських та церковних володарів Європи.

Власницями особистих бібліотек були і освічені жінки, які своєю діяльністю сприяли розвитку освіти і культури на Русі. В 1086 році при церкві святого Андрія в Києві князь Всеволод заснував і збудував жіночий Андріївський монастир, в якому його дочка Анна Всеволодівна після постригу стала першою настоятельницею. Згодом вона відкрила при Андріївському монастирі спеціальну школу, де близько 300 дівчат навчалися письму, музиці, співу, рукоділлю.

У другій половині XIII століття власною книгозбірнею володіла тітка Володимира Васильковича – княгиня Саломея Лешківна, яка рано овдовіла і постриглася у черниці. Серед книг в її особистій бібліотеці були «як богослужбні, так і наукам служачі». Книгозбірня Саломеї, яка містилася в одній монастирській келії, складалася з кількох десятків томів [6, с. 37].

Обставини того часу та потреби життя вимагали певних знань – освічені люди були потрібні й для церкви, й для держави, для різних посад адміністративного характеру, для підтримання широких торговельних зв'язків тощо. Створення бібліотек активізувало процеси поширення освіти, спричинило організацію та розвиток шкільної справи.

Піклування про освіту взяли на себе держава і церква. Політика князя Володимира Святославича була спрямована на поширення християнства і грамотності. Великий князь після хрещення Русі 988 року створив у Києві при Десятинній церкві першу школу, в якій вчилися або, як пише літопис, «постигали учение книжное» діти «нарочитой чади» – найближчого оточення князя: діти старших дружинників, князівської адміністрації, бояр [7, с. 310-311].

Дипломатичні й торгівельні зв'язки Русі з Візантією та іншими країнами вимагали від людини високої освіти з обов'язковим знанням грецької та латинської мов. З цією метою у 1037 році при особистій бібліотеці у новозбудованій Софії Київській Ярослав Мудрий створює школу, яка продовжуючи кращі традиції візантійських та Володимирової шкіл, була по суті вже школою нового типу. Рівень знань, що одержували тут діти, був не нижчим за візантійські вищі

школи. Вчилися у цій школі діти найвищої знаті Русі: майбутній митрополит Іларіон, кодифікатори (ті, що зводили в єдине ціле кодекси «Руської правди»), діти самого Ярослава, з десяток шляхетних іноземців.

Освітні установи, спираючись на особисті книгозбірні, засновували представники княжих династій не тільки у Києві, але й у інших містах Русі.

Приблизно у 1030 році у Новгороді Ярославом Володимировичем була відкрита школа для підготовки освіченого духовенства. «Повість минулих літ» повідомляє, що Ярослав зібрав от старост и попів 300 дітей «учити книгам». Книги бралися із особистих бібліотек князів і церковних діячів.

У Суздальському князівстві князь Костянтин Всеволодович зібрав бібліотеку з грецьких і слов'янських книг, замовив переклади з грецької і заповів у 1218 році свій будинок у Володимирі і частину доходів від маєтку школі, в якій повинні були навчати грецької мови.

Крім державних і церковних шкіл на Русі існувало і приватне навчання. Так, Феодосій Печерський одержав освіту в невеличкому місті Курську, де він учився в «єдиного учителя» і досить швидко осягнув усі «граматикия» [7, с. 311]. Таке навчання було можливим лише за умови наявності бібліотеки, яка могла складатися і з різних за змістом книг.

Власні книжкові зібрання були також у багатьох освічених ченців. Збірку книг мав один із учнів Феодосія Печерського Григорій. Частину свого зібрання він подарував школам, іншу продав, згодом почавши збирати нову бібліотеку.

Важливим кроком від приватної княжої книгозбірні до власне бібліотеки став факт доступності її для широкого кола читачів. З літопису довідуємось, що князь Володимир Василькович «з єпископами та ігуменами збираючись, часто з великим смиренням багато бесідував зі святих книг про життя світу сього тлінного» [4, с. 443]. Тобто при дворі князя проводились богословські диспути з використанням книг з бібліотеки князя.

«Упродовж чотирьох сотень років, до відродження Києва як осередка української книжкової культури в добу Києво-Могилянської академії, до розвою книжності в галицьких землях, зокрема Львові XVII століття, саме Волинь стала осередком книжкової культури і видавничої справи, давши Україні відомі осередки книжності – Острог, Почаїв, Рохманів» [6, с. 37].

Література

1. Грушевський М. Історія української літератури : в 6 т., 9 кн. / Грушевський М. – Київ : Либідь, 1993. – Т. 3. – 285 с.
2. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство / Крип'якевич І. – Львів : Інститут українознавства, 1999. – 220 с.
3. Лісова І. Приватна бібліотека в українській культурі (XI–XVIII ст.) [Електронний ресурс] / І. Лісова // Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку. Збірник наукових праць : наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – 2011. – Вип. 17, т. 2. – Режим доступу : <http://www.medievalist.org.ua/2016/05/xviii.html>
4. Літопис руський / пер. давньорус. Л. Е. Махновця. – Дніпро, 1989. – 591 с.
5. Повість врем'яних літ (За Іпатським списком) : літопис. – Київ : Радянський письменник, 1990. – 558 с.
6. Синюк С. Бібліотека Волинського Князя Володимира Васильковича / С. Синюк // Вісник книжкової палати. – 2009. – № 1. – С. 35–37.
7. Толочко П. П. Київська Русь / П. П. Толочко. – Київ : Абрис, 1996. – 360 с.

Okhrimenko O.

KNOWLEDGE BOOKING IN EDUCATION AND CULTURE OF KYIV RUSSIA

The report analyzes the role and place of the princely bookstanks in the development of education and culture in the Ukrainian lands of the Kievan Rus period.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**«ІНФОРМАЦІЯ ТА КУЛЬТУРА
В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА»**

Збірник матеріалів
Міжнародної Інтернет-конференції

15 листопада 2017 року

Маріуполь 2018

УДК 316.7(063)

Редакційна колегія:

Г. І. Батичко, кандидат наук з мистецтвознавства, доцент (голова),
Ю. М. Нікольченко, доцент; С. В. Янковський, к. ф. н., доцент.

Затверджено на засіданні кафедри культурології та інформаційної діяльності
(протокол №8 від 18.12.2017)

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою історичного
факультету Маріупольського державного університету (протокол № 6 від 18.01.2018)

Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства : зб. матеріалів Міжнар. Інтернет- конференції, м. Маріуполь, 15 листоп. 2017 р. / Маріуп. держ. ун-т ; за заг. ред. Г. І. Батичко. – Маріуполь : МДУ, 2018. – 278 с.

Збірник містить матеріали Міжнародної Інтернет-конференції «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства», яка відбулася 15 листопада 2017 року, в якій прийняли участь освітяни, науковці, громадські активісти з України та зарубіжних країн

У наукових виступах і доповідях учасників конференції висвітлені актуальні питання з проблеми забезпечення сталого розвитку людства, зумовленої розширенням впливу інформаційних та комп'ютерних технологій на соціальні інституції, сферу управління, інтенсивність міжкультурної взаємодії, творення нових, креативних практик соціальної взаємодії.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та студентам, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

© Автори тез, 2017
©МДУ, 2018

зі спеціальності 27.00.02 «Документознавство, архівознавство» (2012 - 2016).....	64
Вечерківська К. А. Біблотечний клуб як засіб формування інформаційно-комунікативних навичок.....	67
Гагаріна Н. А. Роль бібліотечних установ в забезпеченні цілей сталого розвитку.....	69
Головач В. В. Перспективні напрями та форми обслуговування користувачів НБ ВНЗ в умовах сталого розвитку суспільства.....	71
Гроздова І. В. Репозиторій фонду бібліотек ВНЗ як засіб забезпечення відкритого доступу до інформації.....	74
Дейниченко О. В. Значення краєзнавчої діяльності бібліотек у забезпеченні цілей сталого розвитку.....	77
Дьячкова М. А. Формування комунікативної політики наукових бібліотек ВНЗ у забезпеченні сталого розвитку України.....	80
Кіор Н. Д. Діяльність Маріупольської бібліотеки-філіалу ім. М. О. Некрасова в умовах сталого розвитку суспільства.....	83
Кір'якулова Т. В. Впровадження електронних інформаційних ресурсів в бібліотечну справу.....	85
Ковтуненко Н. О. Електронна бібліотека ВНЗ в умовах сталого розвитку.....	87
Луханіна І. А. Роль приватних книгозбірень в культурі українського бароко.....	89
Міліціна Л. В. Бібліотека ВНЗ в умовах сталого розвитку суспільства ХХІ століття: пріоритетні напрями розвитку.....	91
Назар'єва С. В. Сутність стратегій сталого розвитку маркетингової діяльності бібліотек.....	94
Натяма С. В. Збереження бібліотечних фондів: історія питання.....	95
Охріменко О. В. Княжі книгозбірні в освіті і культурі Київської Русі.....	98
Плохотіна Д. А. Збереження нотних видань в державних установах України.....	101
Сивак Д. С. Розвиток бібліотек засобами інформаційних технологій.....	103
Синенко Т. В. Організація інформаційного обслуговування у бібліотеках м. Маріуполя в умовах сталого розвитку громадян.....	104
Шаправська О. В. Молодіжні центри бібліотек в процесі формування громадянського суспільства.....	105
Шевцова М. Л. Нормативно-методичне забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності наукових бібліотек в умовах сталого розвитку.....	107
Чумакова О. Є. Історія і традиції бібліотечної справи в умовах сталого розвитку людства.....	110
Шейбут В. С. Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України.....	112
Яковенко Ю. Є. Роль інноваційних бібліотечних послуг у забезпеченні сталого розвитку.....	114

Секція

Сталий розвиток культури управління в Україні: історія, традиції, сучасність

Ангелинова І. А. Подолання інформаційної нерівності: український досвід в глобальному світі.....	118
Білоус К. В. Документаційне забезпечення механізму регулювання адміністративних питань в органах місцевої влади в Україні у період Національно-демократичної революції (1917-1921рр.).....	120
Білоусова В. Д. Популяризація архівних документів як напрям діяльності архівних установ.....	124
Вікторова П. В. Проблемы формирования информационной культуры украинского общества.....	126
Влас А. В. Інформатизація архівної справи як засіб організації інтелектуального доступу до архівних документів.....	128
Гунза Ю. С. Інформаційна складова семантичного аналізу документів Гетьманщини та Нової Січі (1734-1775).....	130
Зарецький Є. О. Особливості надання інформаційно-консультативних послуг.....	132
Іванова Д. М. Документування у Запорозькій Січі та Гетьманщині: інформаційно-аналітичне дослідження проблеми.....	134
Кригіна О. В. Метричні книги як історичне джерело: використання та забезпечення збереженості інформації.....	137
Кудлай В. О. Підходи до ідентифікації електронного документа в контексті впровадження	